קלב: רבי אליעזר דמילה פרק תשעה עשר שבת

עין משפט נר מצוה

ל א מ׳ פ״ח מהל׳ מילה הלכה ט ופ״י מהל׳ מעשה הלכה ה סמג עשין סח טור״ש י״ד סי׳ רסו סמ״ק ס״ל: ם ב מ״י פ״ח מהלכות מילה סה סמג שם טור״ש שם סמ״ע:

רב נסים גאון

אימור דאמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה, לא תעשה גרירה. לא תעשה גרירה הוא לא תעשה הכי, ודאי אי שאין עמי כרת. כמו (דברים כז:ג) לא תחסום שור בדישו (שם כב:ג) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט:ט) לא תקיפו פאת ראשכם, ודומה להם. ויתוסף עם זה מה שנאמר במבטא השטר פן ואל, כגון (בראשית כז:ז) השמר בנגע הצרעת (שמות לד:ט) פן תכרת ברית לישב הארץ (שם כ:ז) פן אל יצא איש ממקומו, גם הן אזהרות לאו שמי שיעבר עליהם עונר על לא תעשה. כמו שאמרו בתלמוד (שבועות דף כו ושם) השמר פן ואל אינו אלא לשון לא תעשה. ומה שנמצא בתורה ממצות לא תעשה מה שאין בו כרת אלא מיתת בית דין ולא ניתוסף עליו עשה. אותו דבר הוא הנקרא לאו גרירה. ודינו שכשאירע עם מצות עשה בכתוב אחד נקיים מצות עשה ולא נחוש לאזהרת לאו. ועיקר זה מצוי במסכת יבמות בפרק א׳. וכן אמרו אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרירה, לא תעשה שיש בה כרת מי דחי. ותו לא תעשה גרירה מגלן דדחי דכתיב לא תלבש שעטנז, וכתיב גדילים תעשה לך. ידענו כי זה לא תעשה אינו שוה בכל דבר אלא מיוחד הוא, וכי הצייווי שנאמר אחריו הוא תנאי עליו וכי לא בא להזהיר אלא על לבישת כלאים הרוץ ממצות ציצית. אבל מה שהוא מעורב מתוכי ששתן עם הטלית של צמר שהיא מצוה אינו נכנס בזו האזהרה אלא מותר הוא. ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמוך עליו, וכי כל אזהרה שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שבעת שאירע חייב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הצייווי שהוא עשה, ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה, כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה. ובזה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בני אדם ושואלין עליו, והוא שאומרין מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מצייווי עשה, תיאך יבא עשה ודחתה האזהרה של לאו שהיא חמורה מכנו, ומהדרך הידוע שהחמור דוחה הקל. ולא עוד אלא שקעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון. והתשובה היא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הצייווי של עשה תנאי הוא בה. וכן אמרו רז״ל (ספרי פ׳ תצא) בחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה שניהן בדיבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך וביבמה יבא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר שנאמר אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו. הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול וחדי גלינו אותו. ומזה העיקר אמרו רז״ל בתלמוד כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב. ואם לאו יבא עשה ודחה לא תעשה. וסבר (רבינא) (רבא) כי לא תעשה שבקודש מוצא מזה העיקר, וכי לא ידחה מפני עשה. ולא שוה עמו רב אשי בדבר זה כמו שנאמר בשחיטת קדשים בפרק דם חטאת (דף צז:) אמאי ניתני עשה ונידחי לא תעשה. אמר רבינא אין עשה דוחה את לא תעשה שבמקדש דתניא כו׳, רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה תעשה. ובמסכת נזירות בפ״ב (נזירין דף ז:) אמרו עוד (ומאן דמקיים) דקא מדרי ליה, (ומאן דמקיים) לקרא למידחא לא תעשה תעשה, לאו גרירא מנא ליה. יליף מגדילים תעשה לך מהן. וכל מה שתמצא בתלמוד דאתי עשה ודחי לא תעשה מזה העיקר שהקדמנו הוא. וזה הדין בלאו גרירה בלבד, אבל לא תעשה ועשה וכל שכן לא תעשה שיש בו כרת אין עשה דוחה אותם. ואנו מבארין לך זה ונאמר כי כל מצות לא תעשה שבתורה שעמם בה כרת לא דחיא לה מצות עשה. כי התנאי שנאמר בערות אשת אחיך שהוא היתר היבום בה שנאמר (דברים כה:ה) יבמה יבא עליה, לא בא באשת אח גרידתא

ל״ז ל״ל לא תעשה יתדי שאין עמו כרת.

כטומאה אלמא דלרעת דוחה את העבודה מימא דהיינו כל זמן שהיא עליו וכ״ע ״ מלף שיקוץ בהרתו כדי לעשות עבודה ועוד קשה לימא דליתה מוכיח שדוחה את העבודה ואינו דוחה שכת אף אני אביא מילה וכי מימא מילה עדיפא שדוחה לרעת הדוחה את העבודה אלמא מימא קנוסת מת מצוה מוכיח דעדיפא ממילה שדוחה את המילה מולאמותו הדוחה את הלרעת הדוחה את העבודה הדוחה את השבת אפילו הכי לא דחיא שבת אלא לומר דהכי נמי הוה מלי למימר איפכא דליתה מוכיח מ״ מקנוסת מת מצוה מוכיח אלמא דחיא ליה לומר שיהא דוחה דנפקא ליה מכיוס דמילה דחיא שבת ועושה מתחילה ק״ו להעמיד דבריו וסותרו אחר כך שאינו ק״ו כלל [ופריך ליה מיניה וכיה: **הדר** אמר ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא. מימה דבגרייתא דלעיל מסיק איפכא דלאו משום דלרעת חמירא אלא משום (ג) גברא דלא חזי וכיה קשיה סביבה ליה הכי לקמן ועוד למאי דקאמר השתא מגלן דלרעת דוחה את העבודה אימא דעבודה דוחה הלרעת מק״ו ומה שבת חמורה (לרעת לא כ״ש ואומר ר״י דלהאי לישנא) צריך לומר דגרסינן רבה הכא ולית ליה דרבא דלקמן דטעמא משום דגברא לא חזי וסבירא ליה כרב ספרא דפליג עליה דרבא לקמן והא דפסיט להו לרבה וכ״ ספרא דלרעת דוחה עבודה מני למימר דמקרא נפקא להו אבל רבא דס״ל גברא לא חזי לדידיה לא בעי קרא ועוד נראה לרשב״א [ד]דאפי׳ ליכא קרא דלרעת דוחה עבודה אתי שפיר אפילו לרב ספרא דלא קאמר רב ספרא שיהא הטעם ולאי דלרעת דוחה עבודה משום חומרא דלרעת אלא איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הילכך בגרייתא דלעיל סתר ק״ו דקאמר וממאי דלרעת חמירא דילמא משום גברא דלא חזי וכהא ולקמן על מילתא דרבא דחינן בע״א ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה וזיל הכא קא מדמי ליה וזיל הכא קא מדמי ליה ומהאי טעמא נמי ליכא למילף ביה ק״ו דעבודה תדחי לרעת דשבת דחמורה דוחה לרעת לא כ״ש דילמא אין לחלות משום חומרא אלא משום (ג) גברא לא חזי: **האי** עשה ולא תעשה הוא. דשמר היינו לאו ולעשות היינו עשה כדפי׳ בקונטרס ואע״ג דאמר בסוף פרק הקומץ (מנחות דף ו׳:) דשמר דלאו לאו דשמר דעשה עשה מכל מקום לאו מלות עשה הוא אלא לא תעשה [ד]דאמר רחמנא הזהר פן תקוץ בהרת תימה היכי מצינן למימר לעשות אתה לעשה הא אמר לקמן דאיצטריך לעשות לי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב שעל גבי רגלו ויש לפרש דעשה שמעינן מדכתיב [ד]לשמור ואם תאמר והא אמר בסמוך היכא אמרינן דאתי עשה ודחי אמר לא תעשה כגון מילה בצרעת אלא לא תעשה דלא נקטינן אלא לסימנא בעלמא ואם תאמר והא דקי״ל דאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה גמר ממילה בצרעת דדחי וי״ל מה למילה [ד]שכן נכרתו עליה י״ג כריתות [ד]: **רבא** אמר מילה בזמנה לא צריכא קרא. והילכך האי בשר דכתיב בה אם אינו ענין לזמנה תנהו ענין לשאלה בזמנה ואו אינו דקאמר הדר ומאי דצרעת חמורה דילמא שבת חמורה שכן יש בה עונשין ואזהרות הרבה [ד](אי נמי) וממאי משום דחמירא צרעת היא דילמא משום גברא הוא דלא חזי ומה אני מקיים שמיני יומל חוץ משבת [ד]תלמוד לומר ביום אפילו בשבת: תנו רבנן [ד]מילה דוחה את הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה [ד]יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד מנהגי מילי דתנו רבנן [ד]יומל בשר ערלתו [ד]ואע״פ שיש שם בהרת יקוץ ומה אני מקיים [ד]השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה או אינו אלא אפילו מילה ומה אני מקיים יומל בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת ת״ל בשר ואע״פ שיש שם בהרת אמר רבא האי תנא מעיקרא מאי ניחא ליה ולבסוף מאי קשיא ליה הכי קאמר יומל בשר ערלתו ואע״פ שיש בהרת ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה אבל מילה דוחה את הצרעת מ״ט דאתיא מק״ו ומה שבת חמורה מילה דוחה אותה צרעת לא כ״ש ומאי או אינו דקאמר הדר קאמר ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת ת״ל בשר ואע״פ שיש שם בהרת לישנא אחרינא מילה דוחה את הצרעת מ״ט דאתי עשה ודחי לא תעשה ומאי או אינו דקאמר הדר קאמר אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי את לא תעשה לא תעשה גרידא האי עשה ולא תעשה הוא ומה אני מקיים יומל בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת ת״ל בשר ואע״פ שיש שם בהרת תינח גדול דכתיב בהו [ד]בשר קטן נמי כתיב ביה בשר בינוני מגלן אמר אביי אתיא מביניא מגדול לא אתיא שכן ענוש כרת מקטן לא אתיא שכן מילה בזמנה הצד השוה שבהן שכן נימולין ודוחין את הצרעת אף כל שנימולין דוחין את הצרעת רבא אמר מילה בזמנה דוחה לא צריכא קרא מק״ו אתיא ומה שבת דחמירא דוחה צרעת לא כל שכן אמר ליה רב ספרא לרבא ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת התם לאו משום דחמירא צרעת אלא משום דגברא הוא דלא חזי אמאי ויקוץ בהרתו ויעבוד מחוסר טבילה הוא תינח נגעים טמאים נגעים [ד]טהורים מאי איכא למימר אלא א״ר אשי [ד]היכא אמרינן דאתי עשה ודחי ל״ת כגון מילה בצרעת א״נ ציצית וכלאים דבעידנא דמתעקר לאו לא קא מוקים עשה הכא בעידנא דמתעקר לאלו לא קא מוקים עשה והא דרבא ורב ספרא תנאי

ואכיי

מסורת הש״ס

ע) רש״ל מ״ז והגי״ גרס מ״ג ממאי ״ ליישב דאיכא הגיגלקא שני קושיות וכ״ס דהיכאה שלי הא מין דלא אתמרינן דיקוץ בהרתו דעבוד כמו פרפרי״ ויבא ודלאי דל״ל ק״ו מיפכא דיקוץ בהרתו בטבול עבודה כמי שהקשו התוס׳ אלא כתבר מרגן כשום פשם דלו אפשר לי לקוץ הבהרת אתמ״ל לא עבוד ודלאי לאו מומרא דעבודה הוא אלא דומרא דלרעת ולפי זה מקשה הכא דילמא שבת חמירא שבן יש בה בר׳ ות״ל בשבת חמירא מלרעת אמור לי לקוץ בהרת בשבת אל״כ שוב לא יכול לעבוד הק״ו מיפכא דיקוץ בהרתו משום עבודה הא כבר מתמה העבודה ליתחות מפני הלרעת בשבת ומתמילא נתבטל גם הק״ו מאה. ב) [ע״ פתס׳ מכיוסת ד. ד״ה בקונקון]. ג) ביצה מ: מכיוסת מ. ד) [ריקבת מ״ז]. ה) [בראשית מ״ז]. ו) [מלא כד מ״ז]. ז) גיר׳ הרש״ל ופריך ליה מיניה וכיה ובוכל לומר דאמי תנא אלא אינו דקאמר כולה ופריך ואימא מיפכא מי מת מצוה מוכיח שכיל ולאין הגרסא זו מוכרחת דאל״ל לפרש כן בדברי רבה שבליי הקשו תוס׳. ח) ולאיבי לקבלת מ׳ נרמי רבה. ט) וע״ תוס׳ מעיראוכן דף לו. ד״ה המשר.. י) גיר׳ הרש״ל ועי״ל מרי לעשות מתיני נקרא זה מדת לעשה ומדת לעשה כסיב וכי יכן מיכים״ המשר לא תעשה הוא ולעשות כלל אשר יורו הייט עשה ולא״ת הכל אמר כו׳. כ) [ע״ש תוס׳ מכיוסת מ. ד״ה ניתני].

תורה אור השלם

א) וביום השמיני יומל בשר ערלתו: ויקרא יב ג
ב) השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתם תשמרו לעשות:
דברים כד ח
ג) ועדל זכר אשר לא יומל את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר: בראשית יז יד

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה דילמא שבת וכו׳ דשבולי יוסי: (ב) ד״ה ס״ג ל״ל וכי דהשמר דהכי מ״ל ותיכת לך נמחק: (ג) תוס׳ ד״ה הלל וכי׳ אלא משום דגברא:

גליון הש״ס

גמ׳ ת״ל ביום אפי׳ בשבת. עיין תוס׳ דף סד ע״ב כרש״י ד״ה שולחה ל״ע: שם ואע״פ שיש שם בהרת. עיין כרש״ש רפ״ב דחלה: תוס׳ ד״ה האי יבו׳ שכן נכריתו עליה ל״ג בריתות. עי׳ יומתת ב׳ ע״ל תוליה שכן:

מוסף רש״י

הוצא בפוף המסכת.

רבינו חננאל

ת״ר מילה דוחה צרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה. מ״ר כתיב בצרעת השמר בנגע הצרעת, ואמרו חכמים כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל״ת, כלומר השמר אזהרה הוא שלא לעשות, יכיון דכתיב השמר דנה הזהיר שלא לחתוך הצרעת מכל מקום שהיא, התיר במילה אם יש צרעת בערלה מותר לו לחתוך הערלה והצרעת עימה, בין ביום השמיני שהוא זמן המילה דכתיב וביום השמיני יומל בשר ערלתו, בין אירע לו אונס כגון חולי לקטן וכדומה לו ולא מל בשמיני, חייב לימול בכל זמן שיסור האונס, והיא הנקראת מילה שלא בזמנה כלומר שאינה ביום השמיני. ומה במילה שאינה ביום השמיני יש למל לחתוך הערלה אע״פ שיש בה צרעת, יתהדור יומל בשר ערלתו, בין אירע לו אונס כגון חולי לקטן וכדומה לו ולא מל בשמיני, אע״פ שיש שם בהרת, ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה. או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים יומל בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת, ת״ל בשר אע״פ שיש שם בהרת. לא תעשה בצרעת שנאמר השמר כו׳. עשה שנאמר ולעשות, ופשוטה היא. תינח גדול כתיב ביה בבשר שנאמר וערל זכר אשר לא יומל את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר, מדכתיב ונכרתה שמעינן מינה שהוא גדול, ואם לא מל אותו אביו נשאר ערל וגדל חייב למול עצמו. קטן נמי כתיב ביה בשר, שנאמר וביום השמיני יומל בשר ערלתו. (ודרשינן) בשר אע״פ שיש שם בהרת, אילו השנים, הגדול שהוא בר עונשין והקטן

מסורת הש״ס

ע) רש״ל מ״ז והגי״ גרס מ״ג ממאי ״ ליישב דאיכא הגיגלקא שני קושיות וכ״ס דהיכאה שלי הא מין דלא אתמרינן דיקוץ בהרתו דעבוד כמו פרפרי״ ויבא ודלאי דל״ל ק״ו מיפכא דיקוץ בהרתו בטבול עבודה כמי שהקשו התוס׳ אלא כתבר מרגן כשום פשם דלו אפשר לי לקוץ הבהרת אתמ״ל לא עבוד ודלאי לאו מומרא דעבודה הוא אלא דומרא דלרעת ולפי זה מקשה הכא דילמא שבת חמירא שבן יש בה בר׳ ות״ל בשבת חמירא מלרעת אמור לי לקוץ בהרת בשבת אל״כ שוב לא יכול לעבוד הק״ו מיפכא דיקוץ בהרתו משום עבודה הא כבר מתמה העבודה ליתחות מפני הלרעת בשבת ומתמילא נתבטל גם הק״ו מאה. ב) [ע״ פתס׳ מכיוסת ד. ד״ה בקונקון]. ג) ביצה מ: מכיוסת מ. ד) [ריקבת מ״ז]. ה) [בראשית מ״ז]. ו) [מלא כד מ״ז]. ז) גיר׳ הרש״ל ופריך ליה מיניה וכיה ובוכל לומר דאמי תנא אלא אינו דקאמר כולה ופריך ואימא